

BESLUT

2021-11-15 Dnr: 21/00566

SAKEN

Stadsinspektionen, P1, 2021-01-21, program om arkitektur och stadsplanering i Avesta; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet handlade om att en programledare tillika arkitekturkritiker (NN) inspekterade och beskrev staden Avestas arkitektur. Efter inslaget från Avesta följde en studiotervju med två arkitekter. NN inledde programmet enligt följande.

Alltså får det se ut så här? Får det se ut så här Avesta? Alltså vad är det här för rått hål?

NN promenerade runt i Avesta och beskrev staden som undermålig, ett elände och en parkeringsöken med asfalt överallt. Han sa bland annat följande.

Vi har totalt våldtagit den. Vi har våldtagit vår stad. [...] Ingenting att fästa blicken vid överhuvudtaget. Det är som att halka runt på is med ögat. [...] Det här är inte stad. Och ändå är det en stad, eller en ort som har existerat ända sen 1600-talet. Man fick alltså stadsprivilegier på 1600-talet och så blev man fråntagen dem ganska omgående. Och sen dröjde det ända fram till 1919 innan man fick tillbaka sina stadsprivilegier. Och, det är dags att ta dem ifrån dem igen. Det är inget snack. De ska inte, de ska inte kunna kalla sig stad. [...] De har en polisstation. Det är ju uppmuntrande ändå att polisen finns här. Eller kanske inte förresten [...]. Hade jag bott i den här stan hade jag varit ungdomsligst på heltid. Då hade jag sparkat på varenda papperskorg, böjt vartenda cykelställ, klottrat på varenda plan yta. Jag hade visat förakt för det förakt som stadsplanerna hela tiden visar mig.

NN gjorde en enkät där han intervjuade några boende i Avesta om vad de brukade göra och vad staden är känd för. I en av intervjuerna sades bland annat följande.

(Enkätperson) – Jag tror att det finns en sån bild av Avesta som ett ganska hårt brukssamhälle där man kämpar [...] och inte gnäller (NN) – Märks det i stan, märks det i arkitekturen på något vis? (Enkätperson) – Jag är ju ingen arkitecturexpert, men jag tycker den är ganska hård och kantig om man ser på byggnaderna och centrum är ganska brutalt, ja, men hårt och kolossigt.

NN berättade om stadens befolkningsmängd och geografiska läge och ställde sig frågande till vad han gjorde i en stad som knappt bygger ett enda hus eftersom den knappt har någon tillväxt överhuvudtaget. NN sa därefter följande.

Passerar ett gammalt trähus som jag föreställer mig att de allra flesta husen i staden såg ut tidigare. Innan en hoper totalinkompetenta tjänstemän tog över och bara rev, rev, rev och byggde ointressant, ointressant, ointressant. Kan det finnas en anledning till varför nästan all personal jag har sökt inom kommunen har gjort sig otillgänglig? Ja, det är ju inget snack. När man går runt här och ser hur det här ser ut. Hur jäv..., hur vansinnigt vanvårdat här är och hur ignorant skött den här orten är, ja, då förstår man ju. Jag hade också hållit mig undan.

NN sa att skälet till att han besökte Avesta var för att se Alvar Aaltos byggnad Sundh Center. NN beskrev byggnaden, Aaltos arkitekturstil och övriga byggnader Aalto ritade som var tänkta att byggas i Avesta, projektet Akropolis. Därefter intervjuades en kulturhistoriker och politiker i staden och en professor i ekonomisk historia inifrån Sundh Center om arkitekturen i Avesta och dess historiska utveckling. NN sa följande.

Den som var ansvarig för att locka Aalto till Avesta var generalkonsuln Axel Ax:son Jonson, han var ägaren av Avesta Järnverk, som nu bytt namn och flyttat söder om stan. Men de gamla industrifastigheterna, de ligger kvar i den så kallade Koppardalen [...] alldeles norr om Avesta, på andra sidan järnvägsspåret. [...] Jag går ner för en trappa för en bro. [...] Ut ur denna trappa kommer jag in i en liten trädallé [...] här framme har vi några väldiga björkar och bortom björkarna har vi slaggstensbyggnader [...]. Och ur denna slaggsten [...] reser sig en tegelbyggnad, som nästan liknar en kyrka. Och den är ritad av Torben Grut. [...] danskt påbrå som ritade Stockholms stadion till 1912 års olympiad. Bara det alltså, ett industriområde som förses med en sån här praktfull byggnad av en sån fantastisk arkitekt [...]. Tänk om Avesta kommun kunde ta lite lärdom.

NN talade med en socialdemokratisk ordförande i kommunstyrelsen och NN sa att han var bestört över hur eländigt fult det var i centrum. Bland annat följande sades.

(Kommunstyrelsens ordförande) – Jag håller med, [...] vi har inte ett vackert centrum. Vi har ett funktionellt centrum som man tyckte på 70-talet. Men jag tror [...] vi måste förnya oss [...]. Hur ska vi utveckla centrum, hur ska vi bygga in mer av trivsel och trygghet och även alltså skönhet? Så att människor vill bo där [...]. Det är dags nu. [...] (NN) – Ni har ju en arkitektonisk modern tradition också [...] där har ni framförallt Aalto-huset [...]. Kan man dra lärdom utav det? (Kommunstyrelsens ordförande) – Ja, absolut, jag har inga som helst problem med att anlita duktiga arkitekter. (NN) – Nej, men du ska bara hitta pengarna [...] att se till att den där investeringen faktiskt blir av. För att jag föreställer mig att Aaltos projekt kan ju också mycket väl ha fallit på att 'ja, men vård, skola, omsorg hörru, finnen, liksom. Vi måste se till det först.' Argumentet då måste ju vara att jo men med den här investeringen kommer det på längre sikt ge tiofald tillbaka.

Programmet avslutades med ett samtal mellan NN och två arkitekter. De diskuterade Alvar Aaltos arkitektur och vad Avesta hade kunnat vara om Aaltos planer med Akropolisprojektet hade fullbordats. En av arkitekterna sa bland annat att Avestafolket hade haft en annan stolthet, men att den inte är död än. De pratade även om hur man kan realisera stor arkitektur i en kommun som inte har någon tillväxt. Arkitekterna menade att god arkitektur inte behöver innebära höga

kostnader och samtalet handlade sedan om vad som kunde göras för att lyfta Avesta.

ANMÄLAN

Anmälaren är framförallt kritisk till NN:s förhållningssätt genom programmet. NN:s tonfall var respektlöst och raljerande, till exempel genom att han kallade Avesta ett råtthål och en våldtagen stad och att han uppmuntrade ungdomar att vandalisera som protest mot hur samhället ser ut.

Anmälaren anser att NN negligerade att beskriva helheten och att det saknades historisk fakta om Avesta i programmet. NN gjorde även felaktiga påståenden såsom att Torben Grut ritat det gamla järnverket från 1872 och att Avestas politiker prioriterade vård, skola och omsorg istället för att satsa på ett unikt stadscentrum.

Anmälaren är även kritisk till att NN lät en kollega från P4 recensera Avestas arkitektur.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Radio AB (SR) anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Stadsinspektionen i P1 är en programserie som sänts under flera säsonger i P1. Programmet bygger på att experten och arkitekturkritikern NN reser runt i landet för att inspektera städer utanför våra storstäder. Syftet är att spegla hela Sverige, att påtala vikten av arkitektur och stadsplanering även i mindre orter och att ifrågasätta dem som har den faktiska makten över hur det ser ut i våra städer. NN står ofta på invånarnas sida och ifrågasätter inte sällan politikens beslut i dessa frågor, både ur ett historiskt perspektiv och idag. *Stadsinspektionen* i P1 är tänkt att väcka känslor liksom arkitektur väcker känslor. NN menar att en människa mår så som arkitekturen ser ut i en stad och att invånarna har rätt att kräva mycket från de som bestämmer.

Programmets syfte är att vara folkbildande och folkligt men också att sticka ut. NN utger sig inte för att vara journalist utan reser till städerna med en arkitekturkritikers ögon och perspektiv. Till varje avsnitt hör också en panel som på ett konstruktivt sätt försöker ta diskussionen vidare i ett studiosamtal efteråt. I denna panel ingår några av Sveriges mest namnkunniga på arkitekturområdet.

Kritikern NN är en av Sveriges mest aktade arkitekturkritiker, han mottog år 2019 Sveriges Arkitekters kritikerpris, bland annat på grund av *Stadsinspektionen* i P1, och förra året fick han Olle Engkvist-priset som delas ut till publicister som främjat ”spridandet av vederhäftig kunskap om och fördjupad förståelse för samtida byggnadskonst”. NN är också känd för lyssnarna som programledare för svenska

Grand Designs i TV4 och skribent på Göteborgs-Posten. NN:s gedigna kunskap om arkitektur i kombination med hans tillspetsade och djärva tilltal gör honom till en unik guide i *Stadsinspektionen* och lyssnarna är väl bekanta med hans ton och delvis ironiska stil.

SR vill även anföra att det i första hand handlar om tycke och smak när det gäller arkitektur även om NN naturligtvis har expertkunskap i ämnet vilken han utgår ifrån. NN är inte en traditionell programledare utan en expert och guide för lyssnaren som får uppleva staden genom hans ögon. Programmet kan snarare likställas med en recension eller en kulturkritik som till sin natur inte är opartisk. Mot den bakgrunden anser programbolaget att det inte kan ställas strikta krav på opartiskhet i den här typen av program.

Det nu aktuella avsnittet av *Stadsinspektionen* har underrubriken: ”Alvar Aalto gör besöket till Avesta mödan värd”. Anledningen till att NN valde att besöka just Avesta är den finske arkitekten och formgivaren Alvar Aaltos byggnad Sundh Center, som NN anser är ett av de främsta verken i Sverige. Byggnaden gick som en röd tråd genom hela avsnittet. I alla program möter guiden NN lokala invånare som får uttrycka sina känslor för hur de upplever sin stad. Och med panelens hjälp, som sagt två av Sveriges mest namnkunniga arkitekter, vrider och vänder man på perspektiven och de intryck som NN fått med sig hem från Avesta. Panelen är framtidsytande har flera konstruktiva förslag på hur staden kan få arkitektur med kvalité.

Anmälarna anför att det är felaktigt att Torben Grut ritat det gamla järnverket från 1872. SR vill dock anföra att det inte var det gamla järnverket som NN beskrev i den delen som anmälarna tar upp. När NN gick in i Koppardalen noterade han en tegelbyggnad ”som ser ut som en kyrka” - alltså Avesta kraftstation. Kraftstationen ligger Torben Grut bakom. I programmet redogjordes det inte för vem som byggde järnverket eller de olika ägarna. Axel Ax:son Johnson nämndes eftersom han senare tog över hela järnverket och fick dit de stora arkitekterna.

I programmet talade NN också med ordföranden i kommunstyrelsen, som fick tillfälle att bemöta kritiken. Ordföranden höll dock med om att det inte är ett vackert centrum men berättar om planerna kring hur man ska utveckla Avesta centrum framöver. I den intervjun framhöll NN att den äldre arkitekturen i staden är fantastisk.

I programmet gör NN också ”enkäter” med invånarna på plats. Det innebär att man ställer frågor till slumpmässigt utvalda personer på gatan. Tanken är att lokala röster ska få utrymme just för att spegla befolkningens uppfattning. En av de personer i enkäten som hördes visade sig vara en programledare på P4 Dalarna. Detta var dock inte känt för redaktionen innan. Medarbetaren från P4 Dalarna recenserade dock inte arkitekturen så som påstås i anmälan. Det var endast NN som gjorde det.

Inte sällan hör lyssnare av sig med önskemål om att programmet skulle tagit upp andra byggnader eller vinklar på just deras stad. Arkitektur och stadsplanering berör och skapar känslor. För vissa personer är historien viktig, för andra framtiden. Redaktionen gör dock ett urval utifrån vad som bedöms vara mest relevant för lyssnarna. Programmet är dock endast 24 minuter långt. Det gör det tyvärr inte möjligt att uppmärksamma en stads alla olika delar och det är heller inget *Stadsinspektionen* gör anspråk på. SR har förståelse för att anmälarna skulle ha velat höra en mer heltäckande historia om Avestas arkitektur men dessvärre måste vissa saker väljas bort.

SR anser sammanfattningsvis att programmet bör likställas med ett slags recension.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (12 § i sändningstillståndet).

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

Av nämndens praxis framgår även att programformen har betydelse vid tillämpningen av kraven på opartiskhet och saklighet. I personligt kåserande eller recenserande inslag och i personliga krönikor får värderande omdömen förekomma, förutsatt att inslagets karaktär kan antas stå klar för lyssnarna.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar inledningsvis att den aktuella programserien enligt SR har sänts i P1 under flera säsonger och bygger på att programledaren tillika arkitekturkritikern NN åker runt i landet och recenserar stadsplaneringen i mindre städer. Nämnden konstaterar vidare att programmet präglades av programledarens personliga och tillspetsade ton, som får anses vara välkänd för lyssnarna. Programmet innehöll värderande uttalanden om bland annat arkitekturen i Avesta och om tjänstemän som tidigare varit anställda på kommunen. Mot bakgrund av programformens recenserande och personliga karaktär och med hänsyn till att nuvarande företrädare för kommunen fick uttala sig om stadens

arkitektur och estetik, anser nämnden att NN:s bitvis raljanta uttalanden inte medför att inslaget strider mot kravet på opartiskhet.

Av handlingar i ärendet framgår att en av enkätpersonerna som uttalade sig om Avestas arkitektur var en programledare på P4 Dalarna. Nämnden bedömer att enkätpersonens uttalanden inte medför att programmet strider mot kravet på opartiskhet.

Nämnden konstaterar vidare att uppgiften om vem som ritat stadens tidigare järnverk inte nämndes i programmet. Vad anmälaren anført om detta medför därför inte att inslaget strider mot kravet på saklighet.

Vad anmälaren i övrigt anført medför enligt nämndens mening inte att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Ulrik von Essen, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Erik Fichtelius efter föredragning av Sepideh Jordan Sajadi.

För granskningsnämnden

Ulrik von Essen

SIGNATURSIDA

Detta dokument har elektroniskt undertecknats av följande
undertecknare:

NAMN:	ULRIK VON ESSEN
IDENTIFIKATIONSTYP:	Svensk e-legitimation
IDENTIFIKATIONS-ID:	_075367f16f8db627fd60b0fd2bb4eb69bb
DATUM & TID:	2021-11-15 09:36:34 +01:00

Certifierad av Comfact Signature
Accepterad av alla undertecknare
2021-11-15 09:36:40 +01:00
Ref: 23601SE
www.comfact.se

[Validera dokumentet](#) | [Användarvillkor](#)